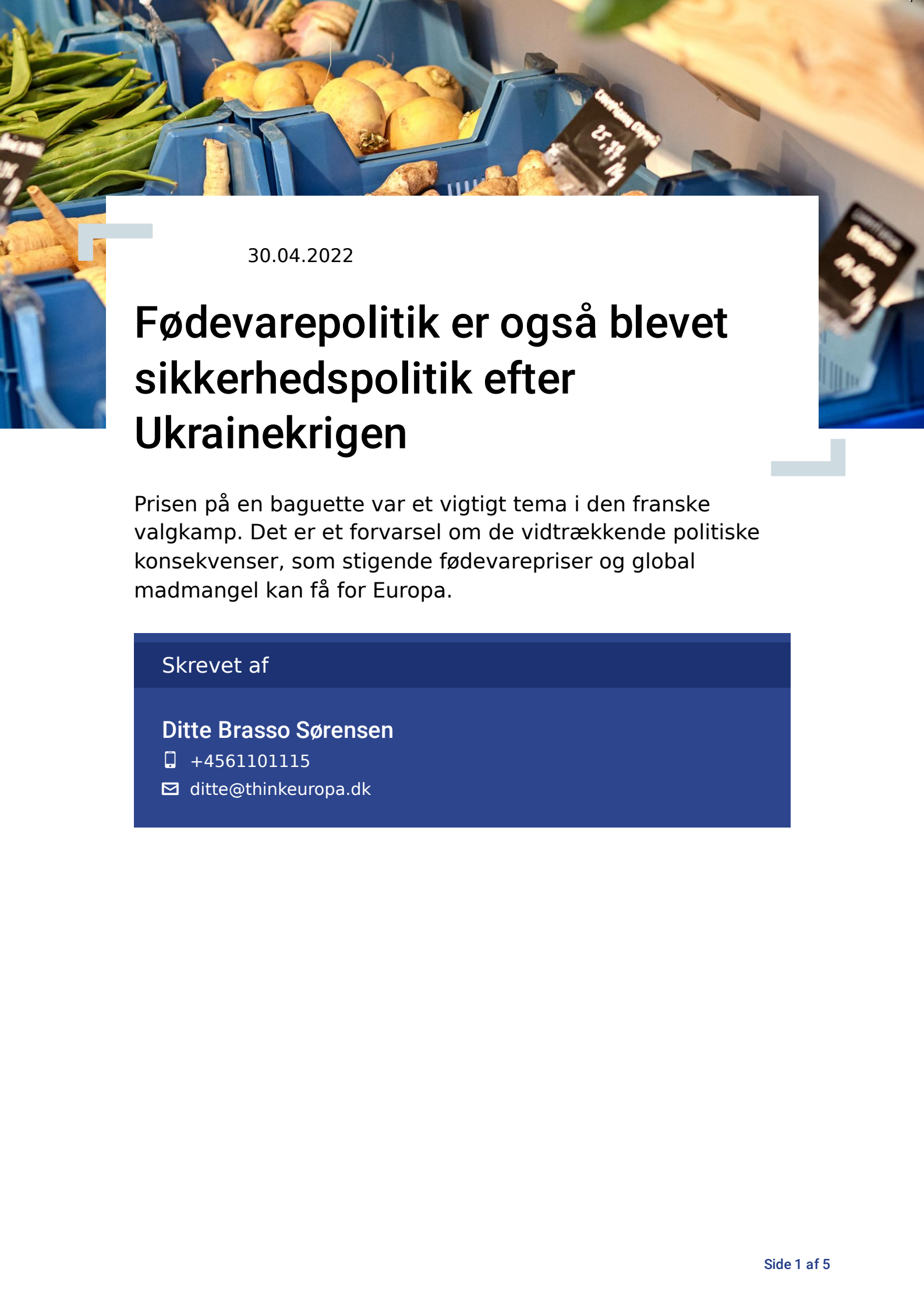

30.04.2022

Fødevarepolitik er også blevet sikkerhedspolitik efter Ukrainekrigen

Prisen på en baguette var et vigtigt tema i den franske valgkamp. Det er et forvarsel om de vidtrækkende politiske konsekvenser, som stigende fødevarepriser og global madmangel kan få for Europa.

Skrevet af

Ditte Brasso Sørensen

📞 +4561101115

✉️ ditte@thinkeuropa.dk

I normale tider står landbrugs- og fødevarepolitik ikke højt på dagsordenen, når EU's stats- og regeringsledere mødes. Men på de seneste topmøder har produktionen af fødevarer og dens betydning for regional stabilitet spillet en vigtig rolle.

Landbrugspolitik er blevet sikkerhedspolitik, som EU's kommissær på området, Janusz Wojciechowski, har udtrykt det. Som et strategisk vigtigt område bør fødevareproduktionen ifølge ham sidestilles med den meget mere omtalte energisektor, når vi diskuterer Europas sikkerhed.

Den slags udmeldinger afslører en forventning blandt EU's ledende skikkelser om, at krigen i Ukraine og de stigende priser på fødevarer vil få store politiske konsekvenser i Europa: Stigende priser og flere flygtninge vil skabe politisk uro, og udviklingen vil gøre det nødvendigt at prioritere skarpere mellem grønne og fødevarepolitiske målsætninger.

Akut fødevaremangel

FN's generalsekretær António Guterres advarede i marts om, at verden står over for en potentiel sultkatastrofe som følge af krigen i Ukraine.

Fødevarepriserne var allerede historisk høje, da Rusland invaderede Ukraine, og krigen har kun været med til at accelerere stigningerne. Ifølge tal fra Verdensbanken er priserne på fødevarer i dag 37 procent højere end på samme tid sidste år. Også priserne på landbrugsprodukter – særligt gødning og foder – er steget markant.

Ukraine og Rusland er begge vigtige globale eksportører af især korn, planteolie og gødning: Tilsammen står de for cirka en tredjedel af verdens hvedeeksport og knap 30 procent af verdens byggeksport. Mange udviklingslande er dybt afhængige af fødevareimport fra de to lande. Ifølge tal fra FN importerer 45 afrikanske lande mindst en tredjedel af deres hvede fra Ukraine eller Rusland, og det anslås, at der allerede nu er 27 millioner, der sulter i Vestafrika alene.

Særligt varigheden af krigen i Ukraine vil være afgørende for, hvor slem fødevarekrisen bliver. På længere sigt vil omfanget af ødelagte landbrugsområder i Ukraine samt manglen på folk til at dyrke jorden afgøre, hvor mange sæsoners afgrøder der går helt eller delvist tabt. Og bliver der tale om en langvarig fødevarekrise, risikerer den at få store politiske konsekvenser for EU.

Frygter stigende flygtningepres

Præsidenten for Det Europæiske Råd, Charles Michel, understregede den 6. april, at EU har en forpligtelse til at tage hånd om fødevaresikkerheden særligt i EU's nærområder.

Unionens fokus på nærområderne hænger sammen med de potentielle flygtningestrømme, som en sultkatastrofe i Afrika vil medføre. EU har således både humanitære og strategiske grunde til at kere sig om fødevaresikkerheden. Flygtningestrømme fra syd vil ramme Europa på et tidspunkt, hvor unionen allerede er under stort pres. Siden Anden Verdenskrig har der aldrig været så mange flygtninge i Europa, som der er i dag, og flere medlemsstater melder om, at flygtningepresset fra Ukraine er så stort, at de ikke har mulighed for at etablere indkvartering, sikre lægetjek og finde skole og pasning til børn.

Kommissionspræsident Ursula von der Leyen har annonceret, at EU vil afsætte 4,5 milliarder euro frem mod 2024 til at sikre fødevareforsyningen i de mest påvirkede regioner og støtte det ukrainske landbrug. EU har også, sammen med Verdenssundhedsorganisationen (WHO), iværksat en såkaldt Farm and Agriculture Resilience Mission (FARM), der skal afhjælpe fødevarekrisen i nærområderne.

Men hvor EU-landene godt kan enes om støtte til nærområderne, er det sværere at blive enige om, hvad der skal ske med de mennesker, der flygter til Europa fra andre områder end Ukraine. De seneste opgørelser fra Frontex viser, at der i første kvartal af 2022 blev registreret omkring 40.000 migranter i EU – det højeste antal siden 2016. Udsigten til flere flygtninge fra syd er sprængfarlig, da det vil udfordre i forvejen pressede EU-lande og true med at genaktivere betændte diskussioner om, hvordan man fordeler flygtninge imellem sig.

Pres på den grønne politik

Krigen i Ukraine vil næppe føre til mangel på fødevarer i Europa – EU er stort set selvforsynende på området og også en vigtig eksportør af for eksempel svinekød og mælkeprodukter. Men selv om vi ikke kommer til at mangle mad, vil krigen stadig kunne mærkes i EU: Prisstigninger vil gøre fødevarer mindre tilgængelige for Europas fattigste, ligesom europæisk landbrug vil blive udfordret af stigende importpriser. I EU frygter man derfor den sociale uro og de protester fra industrien, som krigen kan medføre.

Landmænd rammes af de stigende priser på foder og gødning samt højere energipriser, og protester begynder nu at vise sig på tværs af Europa. Græske landmænd har krævet skattelemper og økonomiske hjælpepakker, i Dublin har irske svineproducenter samlet sig foran landbrugsministeriet med et krav om offentlige lånepakker, og i Frankrig har man med traktorkonvojer blokeret trafikken og krævet indgreb mod de høje priser. Både den europæiske landbrugsorganisation, Copa Cogeca, og nationale organisationer har stillet krav om yderligere støtte til landbruget.

Fra EU's side har man forsøgt at håndtere presset på sektoren med en række støttetiltag. Kommissionen har for eksempel stillet forslag om midlertidigt at lempe EU-reglerne for braklagt jord og foreslået en midlertidig lempelse af statsstøttereglerne samt en særskilt støttepakke på 500 millioner euro til europæisk landbrug.

Det er ikke kun landbruget, der mærker udviklingen. De stigende fødevarepriser risikerer også at udhule købekraften hos de mindst bemidlede forbrugere og vække den sociale uro til live, vi for eksempel tidligere har set med De Gule Veste i Frankrig. Samtidig kan prisstigningerne ende med at skubbe til EU's politiske prioriteter. Under coronakrisen så vi, hvordan nogle lande brugte lejligheden til at så tvivl om, hvorvidt unionens klimamålsætninger burde prioriteres i en krisesituation. På samme måde sætter vigtige røster nu spørgsmålstegn ved, om det er forsvarligt at prioritere miljø- og klimamål under en fødevarekrise. De europæiske kristendemokrater har sendt et brev til Kommissionen, hvori de opfordrer til, at alle forslag, der omhandler naturgenopretning, udskydes – blot ét eksempel på, hvordan situationen bruges til at problematisere grønne forpligtelser.

Ambition om 'fødevaresuverænitet'

Frygten for social uro og stigende flygtningestrømme har fået EU til at revidere sine fødevareprioriteter markant. Kommissær for sundhed og fødevaresikkerhed, Stella Kyriakides, slog for nylig fast, at der er »behov for en grundlæggende reorientering af EU's landbrugs- og fødevaresystemer«. Og hun understregede, at vi i år vil se markant handling.

EU-lederne har allerede indikeret, hvad det vil betyde. I Versailleserklæringen, vedtaget i forbindelse med EU-topmødet den 10.-11. marts, blev fødevareproduktion fremhævet som en strategisk sektor, hvor man vil arbejde målrettet for at mindske sin afhængighed af omverdenen. Den franske præsident, Emmanuel Macron, har

udtalt, at EU's fødevarepolitik er skabt i en verden før Ukraine og må gentænkes, og at unionen må sørge for at producere mere.

Ønsket om at sikre 'fødevaresuverænitet' ved højere produktion og mere robuste forsyningskæder afspejles også i Kommissionens seneste tiltag: Man har givet grønt lys til, at der ydes ekstraordinær statsstøtte til landbruget, og man har også accepteret, at EU-lande midlertidigt slækker på pesticidlovgivningen, så landbrugsprodukter kan importeres fra markeder, der ikke overholder de europæiske pesticidstandarder.

Fokusset på fødevaresuverænitet ligger i tråd med EU's generelle industripolitiske prioriteter, hvor man går efter at blive mere uafhængig på strategisk vigtige områder. Senest så vi under COVID-19-krisen, hvordan en kombination af statsstøtte, fælles indkøb og lempelse af finanspolitiske regler blev brugt til at mindske afhængigheden på sundhedsområdet.

Coronahåndteringen indikerer, at krisesituationer kan føre til lempet regulering og politisk innovation. Det er endnu for tidligt at sige, hvad følgerne af det politiske kursskifte på landbrugs- og fødevareområdet bliver, men det er allerede tydeligt, at hensyn til miljø og klima fremadrettet skal balanceres mod krav om stigende produktion og større europæisk suverænitet. Og i den kalkule er det ikke givet, at den grønne dagsorden vinder.